

กระบวนการพัฒนาข้าวอัตลักษณ์ลำปางโดยการสร้างเสริมพลังการเรียนรู้เกษตรกร
(ชาวนาอัจฉริยะ) ผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

THE DEVELOPMENT PROCESS OF LAMPANG IDENTITY RICE BY EMPOWERING
FARMERS TO LEARN (SMART FARMER) THROUGH PARTICIPATORY
ACTION RESEARCH

นันทินา ดำรงวัฒนกุล¹ พรชนก ทองลาด² ศิรญา จนาศักดิ์³ จำเนียร มีสำลี⁴ ปิยะรัตน์ ทองธานี⁵
จักรชัยวัฒน์ กาวิวงศ์⁶ กรรณิการ์ สายเทพ⁷ และกาญจนา รัตนธีรวิเชียร⁸

Nanthina Damrongwattanakool¹, Pornchanok Tonglad², Siraya Janasak³, Jumnian Meesumlee⁴, Piyarat
Tongtane⁵, Jakchaiwat Kaweewong⁶, Kannika Saitep⁷, and Kanjana Ruttanateeravichien⁸

^{1,4, 5,6}คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

^{2,3,7,8}คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

^{1, 4, 5,6}Faculty of Agricultural Technology, Lampang Rajabhat University

^{2,3,7,8}Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University

Received: October 9, 2020 / Revised: January 13, 2021 / Accepted: January 19, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างเสริมพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความเชื่อมโยงตลอดโซ่อุปทานในการพัฒนาข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนสู่ข้าวอัตลักษณ์ลำปาง ประชากร คือ สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดภัยไร้สารเคมีตำบลแจ้ซ้อน จำนวน 30 ราย ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนา “ชาวนาอัจฉริยะ” ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน เกษตรกร และผู้ประกอบการ เพื่อเชื่อมโยงโซ่อุปทานตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ผลการวิจัยคือ 1) เกิดแนวทางการพัฒนาสินค้าข้าวของกลุ่มชาวนาอัจฉริยะให้มีอัตลักษณ์เฉพาะ มีมาตรฐานการปลูกและแปรรูปที่ตามระบบการรับรองที่ปลอดภัย และมีข้อมูลสนับสนุนข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนให้เป็นสินค้า GI ของจังหวัดลำปางหรือสินค้าในตลาด Niche Market 2) เกิดรูปแบบความร่วมมือระดับชุมชน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ราษฎรชุมชนด้านการปลูกข้าว กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อแสวงหาโอกาสการขับเคลื่อนร่วมกันคือ การนำจุดแข็งมาพัฒนาเป็นจุดเด่นและเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงาน 3) การปฏิบัติการประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการปลูกข้าวของชุมชนสู่ขั้นตอนการพัฒนาการปลูกข้าวด้วยมาตรฐานกลุ่มภายใต้การรับรองเครื่องหมายมาตรฐานการผลิตที่ปลอดภัย 4) กระบวนการพัฒนาแบรนด์สินค้าข้าวของกลุ่มเกษตรกรให้มีอัตลักษณ์และเรื่องราวที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาและจุดขายที่ชัดเจนสนองตอบต่อตลาดยุคดิจิทัล เพื่อสื่อสารเรื่องราวข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อน โดยกระบวนการกลุ่มของเกษตรกร เป้าหมาย

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างเสริมพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาชาวนาอัจฉริยะ ข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อน

Abstract

The purpose of this participatory action research was to develop a process of empowering the exchange of knowledge and the link throughout the supply chain in the development of Chae Son Mineral Water Rice to become Lampang identity rice. The population comprised 30 members of the community enterprise of chemical-free agriculture group in Chae Son -district who participated in the participatory learning process for development of “Smart Farmer” through an integrated learning process involving the state sector, private sector, farmers, and entrepreneurs to link the supply chain from the upstream, midstream, and downstream. The results of the research were as follows: (1) the creation of guidelines for development of rice products of the smart farmer group to have a unique identity, with a standard of planting and processing that follows a safe certifying system and with information to support the Chae Son Mineral Water Rice to become a GI product of Lampang province or a product in the niche market; (2) the creation of a community-level cooperation model involving local government organizations, community leaders, community local wisdom on rice cultivation, farmer groups, and entrepreneurs in order to seek the shared mobilization mechanism, i.e. taking the strong points to be developed to become the outstanding points and important principles of operation; (3) the practice of applying knowledge from the exchange of knowledge on rice cultivation in the community to become the steps of the development process of rice cultivation with the group standard under the certification mark of safe production standards; and (4) the creation of the process of developing the brand of rice products of the farmers group to have identity and story that reflect wisdom and clear selling points in response to the digital age market in order to communicate the story of Chae Son Mineral Water Rice through the group process of the target group farmers.

Keywords: Process of Empowering Knowledge Exchange, Smart Farmer Development, Chae Son Mineral Water Rice

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2569 ในด้านยุทธศาสตร์ ที่ 8 การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม มีเป้าหมายเพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงและนำเทคโนโลยีไปใช้ให้กับเกษตรกรรายย่อย จากการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การเกษตรแบบสมัยใหม่ รวมถึงวาระการเตรียมคนไทย 4.0 ในการสร้างเสริมโอกาสทางสังคมและการสร้างกลไกในระดับพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงยึดหลักการสร้างความเข้มแข็งจากภายในและเชื่อมสู่ประชาคมโลก จึงจำเป็นต้องสร้างกลไกในระดับพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก (Royal Thai Government, 2018)

ในการพัฒนาภาคในระดับพื้นที่ของจังหวัดลำปาง ได้ตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ เช่น พันธกิจของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดลำปาง มีการขับเคลื่อนการเข้าถึงและนำเทคโนโลยีไปใช้กับเกษตรกรรายย่อย วิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อมผลิตสินค้าเกษตรที่ให้ผลตอบแทนสูงเพื่อยกระดับรายได้เกษตรกร รวมถึงพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการบริหารจัดการหรือสนองการขยายตัวของอุตสาหกรรมเป้าหมายการค้า (Lampang Provincial Commercial Office, 2014) เพื่อตอบสนองพันธกิจต่างๆ ที่กล่าวมาจึงได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยกับสังคม จึงมีการศึกษาและพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกันเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการส่งออกข้าวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1” (Damrongwattanakool et al., 2018) โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลายภาคส่วน เช่น กลุ่มเกษตรกร เกษตรกรผู้สนใจการส่งออกข้าว กลุ่มผู้ส่งออกข้าว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรลำปาง จำกัด หจก.แสงรุ่งเรืองทรัพย์ไพศาล สำนักงานพาณิชย์จังหวัดลำปาง ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวลำปาง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาด (สกต.ลำปาง) สำนักงานเกษตรและ

สหกรณ์ลำปาง รวมถึงผู้บริหารการส่งออกข้าวไทย ได้แก่ นายกสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย นายเจริญ เหล่าธรรมทัศน์ เป็นต้น

จากสถานการณ์ในการวิจัยครั้งนั้นพบว่า ตลาดที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมการส่งออกข้าวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 ได้แก่ ตลาดเฉพาะ (Niche Market) เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ถือครองที่ยากต่อการดำเนินการรวมกันเป็นนาแปลงใหญ่ที่มีขนาดมากกว่า 1,000 ไร่ และมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือการสนับสนุนการส่งออกข้าวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ควรเริ่มต้นจากการหาตลาดปลายทางที่ชัดเจนและพัฒนาผู้ประกอบการรายใหม่ที่สนใจการส่งออกข้าวพร้อมลงทุนและสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการทำงานในตลาดออนไลน์ภายใต้การสนับสนุนของคณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ ภาคการศึกษา และภาคเอกชน ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สำนักงานเกษตรจังหวัด ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัด ศูนย์วิจัยเมล็ดพันธุ์ข้าว สำนักงานเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมาคมส่งออกข้าวไทย เพื่อบูรณาการการทำงานระดับหน่วยงาน

ประเด็นปัญหาที่ควรได้รับการพัฒนาต่อยอดในโครงการวิจัยนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มเกษตรกรเป้าหมายยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนานวัตกรรมหรือเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้ประกอบการค้าข้าว รวมถึงผลผลิตทางการเกษตรอื่นๆ ในตลาดยุคดิจิทัลยังขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าวตามความต้องการของลูกค้าแบบครบวงจร ซึ่งกระบวนการผลิตจะเน้นการผลิตแบบดั้งเดิม ขาดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ดีขึ้น 2) เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกข้าวที่โดดเด่นจากสายน้ำแร่ธรรมชาติแต่ขาดการประชาสัมพันธ์ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดภัยไร้สารเคมี ตำบลแจ้ซ้อน ซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่โดดเด่นของจังหวัดลำปาง รวมถึงคุณค่าทางโภชนาการของข้าวสายน้ำแร่มีความน่าสนใจมีแร่ธาตุและสารต้านอนุมูลอิสระที่ดีต่อสุขภาพมากกว่าในพื้นที่การปลูกปกติ

3) การปลูกข้าวใช้กระบวนการอินทรีย์ที่ยังขาดมาตรฐานการรับรองอย่างเป็นระบบ 4) การตลาดยังขาดสภาพคล่อง ขาดเงินทุนเวียน 5) ขาดการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานเพื่อเชิดชูอัตลักษณ์ ซึ่งความโดดเด่นของข้าวในพื้นที่จังหวัดลำปางที่สามารถสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์คือ ข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อน ข้าวสายน้ำแร่หนึ่งเดียวในประเทศ

จากความสำเร็จดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หนึ่งในเกษตรกรเป้าหมายคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดภัยไร้สารเคมี เป็นกลุ่มเป้าหมายชุมชนในเขตพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์สายน้ำแร่แจ้ซ้อน ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง มีความต้องการการหนุนเสริมการพัฒนาเกษตรกรอย่างครบวงจรสู่ข้าวอัตลักษณ์ลำปาง ภายใต้การสนับสนุนบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ทีมงานวิจัยจึงเน้นกระบวนการสร้างเสริมพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความเชื่อมโยงตลอดโซ่อุปทานในการส่งเสริมและพัฒนาด้วยการขับเคลื่อนพัฒนาเกษตรกรสู่ “ชาวนาอัจฉริยะ” เพื่อข้าวอัตลักษณ์ลำปางผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน และกลุ่มเกษตรกรที่เน้นการจัดการความรู้ และนำเสนอแนะเชิงนโยบายกำหนดเป็นกลยุทธ์การพัฒนาเกษตรกรสู่ข้าวอัตลักษณ์ลำปางตลอดโซ่อุปทาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างเสริมพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความเชื่อมโยงตลอดโซ่อุปทานในการพัฒนาข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนสู่ข้าวอัตลักษณ์ลำปาง

ทบทวนวรรณกรรม

จากการพัฒนาต่อยอดกลุ่มเกษตรปลอดภัยไร้สารเคมี ตำบลแจ้ซ้อน เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนกระบวนการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะสู่ข้าวอัตลักษณ์ลำปาง มีการเน้นทฤษฎีการ

เปลี่ยนแปลง (Theory of Change: TOC) คือ วิธีการเฉพาะสำหรับการวางแผน (Planning) การมีส่วนร่วม (Participatory) และการประเมินผล (Evaluation) ที่ใช้ในการประกอบการเชิงสังคม หรือภาครัฐเพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงนอกจากกำหนดเป้าหมายแล้ว คือ การทำแผนที่ (Maps) ย้อนกลับเพื่อระบุปัจจัยที่จำเป็น (Brest, 2010) โดยมีนักวิชาการ นักขับเคลื่อนทางสังคม พัฒนาทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ดังนั้นทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงโดยสรุปการเชื่อมโยงเชิงสาเหตุหรือความคิดริเริ่ม เช่น ผลลัพธ์ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว การเปลี่ยนแปลงที่ระบุจะถูกวางแผน เป็น “เส้นทางผลลัพธ์ หรือ Outcomes Pathway” แสดงผลแต่ละรายการในความสัมพันธ์เชิงตรรกะหรือปัจจัยเชิงสาเหตุเช่นเดียวกับการไหลตามลำดับเหตุการณ์ การเชื่อมโยงระหว่างผลลัพธ์นั้นถูกอธิบายโดย “เหตุและผล” โดยนวัตกรรมของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่ 1) การสร้างความแตกต่างระหว่างผลลัพธ์ที่ต้องการและที่เกิดขึ้นจริง 2) การกำหนดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำงานร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนและประเมินร่วมกัน (Clark & Taplin, 2012) ซึ่งสอดคล้องกับกลไกกระบวนการการพัฒนาโซ่อุปทานข้าว ในการจัดการความรู้ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำในลักษณะกระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management Process: CMP) ที่เน้นการวางแผนกระบวนการจัดการความรู้ต่างๆ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง และสนับสนุนให้เกิดการปรับตัวและการยอมรับพร้อมทั้งสร้างศักยภาพใหม่ๆ เพื่อรองรับให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามเป้าหมายที่วางไว้จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ ปัจจัยภายนอกทั้งนโยบายภาครัฐ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง และปัจจัยภายในที่เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมายที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น การปรับระบบการทำงาน การใช้เทคโนโลยีใหม่ การตลาดดิจิทัล การเกษตรแบบ

แม่นยำ เป็นต้น ดังนั้นกระบวนการสร้างเสริมพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งนี้จึงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และกระบวนการทำงานได้มุ่งเน้นถึงปัจจัยแวดล้อมภายในองค์กรที่จะมีผลกระทบต่อการสร้างเสริมพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดการความรู้ (Office of the Public Sector Development Commission and the National Productivity Institute, 2004) รวมถึงการเสริมสร้างพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามหลักการของ The Knowledge Management Institute Foundation (2019) ซึ่งได้กำหนดเป็นสามขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกเป็นการทำความเข้าใจกับกลุ่มผู้นำหรือผู้บริหารเรียกว่าเป็น Executive Overview Session เพื่อให้เกิดความตระหนักว่า เรื่องนี้เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ ไม่ตกอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รวมถึงชี้ให้เห็นว่าทุกคนมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จนี้ในลักษณะ Overview Session โดยกำหนดเป็นเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลง เช่น เน้นการนำเสนอภาพใหญ่ให้กลุ่มเกษตรกรและภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนร่วมกันให้เห็นพลังของการเสริมพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการขับเคลื่อน ทำให้กลุ่มเกษตรกรและภาคีเครือข่ายเห็นความสำคัญของการประเด็นศึกษา เช่น การมีองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรที่ปลูกข้าวอินทรีย์มีรายได้สูงกว่าการใช้สารเคมี อาทิ ผลการศึกษาของ Ketpirune (2012) หรือ National Science and Technology Development Agency (2017) ก็สะท้อนว่าการผลิตข้าวอินทรีย์ต้นทุนต่ำโดยอาศัยเทคโนโลยีที่เหมาะสมและภูมิปัญญาของเกษตรกร ทำให้มีรายได้สูงกว่าการใช้สารเคมี ในระยะแรกเริ่มนี้จะต้องจัดให้มีชุมชนนักปฏิบัติหรือ CoP (Community of Practice) ในพื้นที่ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และการอำนวยความสะดวกให้เกิด “วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้” ขึ้น โดยเน้นการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้บรรยากาศแบบเป็นกันเอง ในลักษณะ Action Learning ผ่านการทำกิจกรรมและการสะท้อนการเรียนรู้ร่วมกัน (Reflection) จึง

เป็นการสร้างความตระหนักในความเป็นเจ้าของและความมุ่งมั่น ส่วนขั้นตอนที่สองเป็นการพัฒนาผู้ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ขั้นตอนที่สามคือการทำให้คนทำงาน ผู้ที่มีประสบการณ์ด้านนั้นๆ ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อาจเรียกกันว่า CoP (Community of Practice) คือ พื้นที่ที่คนทำงานด้านเดียวกันมารวมตัวกัน พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จะได้กลายเป็นวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ในที่นี้คือ ชุมชนที่รวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ และพลังภาคีเครือข่ายที่มีความรู้ความสนใจในเรื่องเดียวกัน มีพันธกิจขององค์กรในเรื่องที่ใกล้เคียงกันมาร่วมแลกเปลี่ยน แบ่งปัน เรียนรู้ในกิจกรรมที่ร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อไปทดลองใช้แล้วนำผลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม และเครือข่ายอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลให้ความรู้ต่างๆ ถูกยกระดับขึ้นเรื่อยๆ ผ่านการปฏิบัติ ประยุกต์ และปรับใช้ตามแต่ละสภาพแวดล้อม จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานของกลุ่ม (McDermott & Archibald, 2010)

นอกจากนี้มีการศึกษาของ Chantharat & Maikaensarn (2019) ที่ระบุว่าการพัฒนาศักยภาพของโซ่อุปทานข้าวควรสร้างแนวปฏิบัติที่ดีทั้งในส่วนของต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อเป็นแนวทางในการผลิตข้าวให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค จึงเป็นโอกาสของการพัฒนาทุนทางสังคมด้านการพัฒนาโซ่อุปทานข้าวให้เชื่อมโยงกับกระแสเทคโนโลยีที่พลิกผัน เพื่อตอบรับการตลาดดิจิทัล และเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายยังขาดการเตรียมความพร้อมต่อองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีเกษตรแม่นยำ เพื่อรักษาคุณภาพการผลิตและเพิ่มผลผลิตข้าวปลอดภัยให้มากขึ้น ภายใต้ยุคเทคโนโลยีครอบงำการดำรงชีวิต เศรษฐกิจที่เน้นการพลิกโฉมรูปแบบการดำเนินธุรกิจแบบห่วงโซ่คุณค่า และการเน้นความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ภายใต้การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเรียนรู้ ในลักษณะของกระบวนการวิจัยบนฐานของปรัชญาและคุณค่าที่เน้นกลุ่มเกษตรกรอยู่ที่ศูนย์กลาง (People Centered) และมีจุดยืนที่จะ

สร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชน (Empowerment) ด้วยกระบวนการพัฒนามีส่วนร่วม (Participatory) ผ่านวิธีการวิจัยเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนสภาพ (Transformation) ของกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย สอดคล้องกับการปรับประยุกต์สู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2569 ด้านการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ชุมชน จังหวัด และสถานศึกษา รวมถึงยึดหลักการสร้างความเข้มแข็งจากภายในและเชื่อมสู่ประชาคมโลก โดยใช้พลังประชารัฐ (Royal Thai Government, 2018) รวมถึงจุดเด่นของพื้นที่ เช่น การเชื่อมโยงวิถีท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์กับอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ท่องเที่ยวและพบว่าช่วงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2561 อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนติดอันดับ 1 ใน 10 ของอุทยานแห่งชาติที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุด และวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2562 อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนก็ติดอันดับ 1 ใน 5 ของอุทยานแห่งชาติที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุด (Kaoded, 2019)

วิธีการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีประชากร ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดภัยไร้สารเคมี ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง จำนวน 30 ราย ข้อมูลที่ใช้คือ ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร หลักฐานจากการทบทวนวรรณกรรมและข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) การสังเกต การสนทนากลุ่ม โดยรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) โดยคัดเลือกจากผู้มีประสบการณ์ตรงคือ เกษตรกรเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่ต้องการได้และเป็นกลุ่มที่มีลักษณะหลายๆ ประการคล้ายคลึงกัน (Homogeneity) และถูกเชิญให้มาร่วมวงสนทนาอย่างเป็นธรรมชาติ โดยมีจำนวน 8 ถึง 10 คน 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ซึ่งจะทำได้ข้อมูลครบถ้วนทั้งจำนวน

และลักษณะข้อมูลที่ต้องการ สามารถปรับปรุงวิธีการสัมภาษณ์และสามารถอธิบายสิ่งที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่เข้าใจและได้ข้อมูลที่ไม่ได้วางแผนมาก่อน 3) เวิร์ดคมความคิดเห็น ด้านการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นว่าตรงตามเนื้อหาที่ต้องการและสามารถวัดได้ตรงกับที่ต้องการจะวัดในลักษณะของความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) เป็นการมองโดยส่วนรวมว่าเครื่องมือหรือชุดของคำถามหรือแบบสัมภาษณ์นั้น ครอบคลุมเนื้อหาที่จะวัดอย่างถูกต้องครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยประเด็นคำถามที่มิวิจัยสร้างขึ้นเอง แล้วทดลองโดยนำไปตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาของเครื่องมือ นั้นๆ ภายหลังการตรวจสอบจะนำข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุงจนกว่าจะได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญ โดยความเห็นพ้องต้องกันของผู้เชี่ยวชาญ แสดงถึงการมีความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือ นั้น ส่วนเทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสังเกต การจดบันทึก การสนทนากลุ่ม และใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลจากทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change: TOC) คือ ร่วมกันวิเคราะห์ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง ปลายทาง ผลผลิต และผลกระทบ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยตรวจสอบจากระบบสามเส้าคือ ตรวจสอบจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย รวมถึงการสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย ขณะเดียวกันการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เน้นกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเน้นการสะท้อนความต้องการจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดภัยไร้สารเคมี ตำบลแจ้ซ้อน มาเป็นแกนกลางการพัฒนา ร่วมกับภาคีเครือข่าย โดยชุมชนเป็นศูนย์กลางผ่านกระบวนการเสริมพลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของชุมชน หลังจากนั้นก็จะสะท้อนสู่ภาคีเครือข่าย เช่น การสะท้อนแก่คิดการจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านโครงการขานาอัจฉริยะด้วยสื่อดิจิทัล การสร้างพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการพัฒนาขานาอัจฉริยะด้วยการนำเกษตรกรต้นแบบด้านระบบควบคุม

คุณภาพภายใน ทำการตรวจคุณภาพข้าว สารเคมี **ผลการวิจัย**
 ต่างๆ ตามมาตรฐานกำหนด เพื่อควบคุมกระบวนการ ผลการวิจัยสามารถนำเสนอในรูปแบบตาราง
 ผลิตให้ปลอดภัยตามมาตรฐานอินทรีย์ เป็นต้น เปรียบเทียบก่อนและหลังดำเนินการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบก่อนและหลังดำเนินการวิจัยกระบวนการพัฒนาเกษตรกรโดยการสร้างเสริมพลัง
 การเรียนรู้การเป็นผู้ผลิตข้าวคุณภาพ

การเปลี่ยนแปลง	ก่อนดำเนินการวิจัย	หลังดำเนินการวิจัย
1. กระบวนการจัดการทางการตลาดสู่ยุคดิจิทัล	เน้นการขายในกิจกรรมต่างๆ ของจังหวัด ขาดการสื่อสารเนื้อหาผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ	เกิดการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการตลาดออนไลน์และมีผลิตภัณฑ์นำเสนอขายในระบบออนไลน์ โดยให้เกษตรกรและผู้ประกอบการได้เรียนรู้การสร้างเนื้อหาที่น่าสนใจ และสร้างการสื่อสารผ่านภาพ และคลิปวิดีโอสั้นๆ และรู้จักแพลตฟอร์มออนไลน์ที่นิยมในประเทศ และต่างประเทศ และเกิด Page “ข้าวดินครลำปาง The Signature Rice of Lampang” ขึ้น เพื่อรวบรวมข้อมูลข้าวปลอดภัยจากเกษตรกรโดยตรงที่สามารถส่งเสริมการขายได้อีกแนวทางหนึ่ง
2. การทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานในพื้นที่และจังหวัดเพื่อประชาสัมพันธ์ข้าวสาयน้ำแร่แจ้ซ้อน	มีการทำงานแบบแยกส่วน ต่างคนต่างทำ	เกิดการวางแผนการทำงานร่วมกัน และแต่งตั้งคณะกรรมการการทำงานร่วมกัน ผ่านข้อตกลงในลักษณะ Memorandum of Understanding หรือ MOU ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางกับภาคีเครือข่าย รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้าวอัตลักษณ์ลำปาง ที่เน้นการร่วมคิดและเน้นข้อค้นพบ ด้านคุณสมบัติของข้าวสาयน้ำแร่และพื้นที่ของอุทยานแจ้ซ้อน (แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดลำปาง) ในการสร้างจุดเด่นและเรื่องราวของสินค้าข้าวอัตลักษณ์ลำปาง จากกลไกการทำงานร่วมกัน เช่น เกษตรจังหวัดลำปาง ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว พานิชย์จังหวัด สหกรณ์การเกษตรห้างฉัตร องค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน เป็นต้น
3. การเข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานอินทรีย์	มีการทำเกษตรอินทรีย์แต่ไม่มีกระบวนการเข้าสู่มาตรฐาน	1. เกิดการขับเคลื่อนการเข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานอินทรีย์ โดยความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย และเกษตรกรต้นแบบด้านระบบควบคุมคุณภาพภายในโดยเน้นการตรวจคุณภาพข้าว สารเคมีต่างๆ ตามมาตรฐานกำหนด เพื่อควบคุมกระบวนการผลิตให้ปลอดภัยตามมาตรฐานอินทรีย์ 2. ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในระบบการตรวจรับรองหรือการรับรองแบบมีส่วนร่วม Participatory Guarantee System (PGS)
4. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์และ Story ผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงการพลิกฟื้นวิถีการท่องเที่ยวและประเพณีแรกนาของคนในชุมชนเพื่อเชื่อมโยงการสื่อสารการท่องเที่ยวและเรื่องราวผ่านข้าวสาयน้ำแร่แจ้ซ้อน	ยังไม่มีดำเนินการ	1. เกิดการอบรมด้านการตลาดออนไลน์และมีผลิตภัณฑ์นำเสนอขายในระบบออนไลน์ผ่านเรื่องเล่าของผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการทำสื่อ เนื้อหาสินค้า คุณค่าข้าวสาयน้ำแร่แจ้ซ้อน โดยมี Page กลางในการนำเสนอ The Signature Rice of Lampang 2. การพัฒนาการรับรู้เรื่องราวข้าวดินครลำปาง...ข้าวสาयน้ำแร่ แจ้ซ้อน: เชื่อมโยงการท่องเที่ยววิถีชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานแจ้ซ้อนม่วนใจ๋ ครั้งที่ 1 ภายใต้ชื่องาน “วิถีชาวนาไทย เพื่อคุณภาพชีวิต ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน” จัดกิจกรรม ณ แปลงนาอินทรีย์บ้านหลวง หมู่ที่ 5 ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง โดยมีภาคีเครือข่ายหนุนเสริม เช่น นายอำเภอเมืองปาน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน หัวหน้าอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน มีภาคีเครือข่ายร่วมกิจกรรมทั้งเยาวชน และกลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงเวทีเสริมสร้างพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้าน “เกษตรอินทรีย์ วิถีพอเพียง เคียงคู่แจ้ซ้อน” โดยเชื่อมโยงวิถีท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์กับอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบก่อนและหลังดำเนินการวิจัยกระบวนการพัฒนาเกษตรกรรมโดยการสร้างเสริมพลังการเรียนรู้สู่การเป็นผู้ผลิตข้าวคุณภาพ (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลง	ก่อนดำเนินการวิจัย	หลังดำเนินการวิจัย
5. นวัตกรรมกระบวนการแปรรูปข้าว และการเข้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม จากการนำเกษตรกร และผู้ประกอบการมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน	ยังไม่มีดำเนินการ	1. การผลิตเบเกอรี่จากแป้งข้าวไรซ์เบอร์รี่ โจ๊กข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อน เครื่องดื่มข้าวกล้องงอก 2. การแปรรูปข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนได้รับมาตรฐานการแปรรูปด้านหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหารอย่างปลอดภัย (Good Manufacturing Practice: GMP) และมาตรฐานควบคุมดูแลความปลอดภัยในทุกกระบวนการผลิตอาหาร (Hazard Analysis Critical Control Point: HACCP)

จากกระบวนการเสริมสร้างพลังการเรียนรู้ด้วยกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากพลังภาคีเครือข่าย มีผลกระทบที่สำคัญดังนี้

1. ผลกระทบเชิงเศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วย

1) เกิดผลิตภัณฑ์ข้าวที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวลำปาง (Lampang Rice) เรียกว่า ข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อน ซึ่งเป็นออร์แกนิก 100 เปอร์เซ็นต์ แห่งเดียวในประเทศไทย ปัจจุบันพันธุ์ข้าวที่ปลูก ได้แก่ ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวหิมาลัย ข้าว 43 และข้าวหอมล้านนา และอยู่ระหว่างการพิจารณาพันธุ์ข้าวที่ใช้กำหนดเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications หรือ GI) ได้แก่ ข้าวหอมมะลิดำหนองคาย (กข 83) ให้เป็นลักษณะพันธุ์ที่ใช้ปลูกในพื้นที่เพื่อขอการรับรองข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนได้อาศัยลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามธรรมชาติคือ เป็นแหล่งน้ำที่เป็นสายน้ำแร่จากน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน และอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนจนเกิดเป็นข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนคือ เกษตรจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกกลุ่มที่ปลูกข้าวหรือวัตถุดิบเฉพาะในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ในการผลิตสินค้าในท้องถิ่นของตนขึ้นมา ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่มาจากพื้นที่ดังกล่าว

2) ผลิตภัณฑ์มีการพัฒนารูปลักษณ์สินค้าข้าว โดยเน้นการทำสื่อ เนื้อหา (Content) สินค้า คุณค่าข้าวสายน้ำแร่

แจ้ซ้อน โดยมี Page กลางในการนำเสนอ The Signature Rice of Lampang และ 3) เกิดการวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ของการทำนาแบบอินทรีย์และแบบเคมีของเกษตรกรพบว่า การคำนวณต้นทุนการผลิตข้าวเปลือก เจ้าของเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมโครงการชาวนาอัจฉริยะ ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบอินทรีย์และแบบเคมี โดยพบว่าเกษตรกรที่ทำนาแบบอินทรีย์จะมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าการทำนาแบบเคมี ซึ่งนอกจากจะมีกำไรสุทธิที่สูงกว่าแล้ว สิ่งที่ได้มากกว่านั้นคือ เรื่องของสุขภาพทั้งเกษตรกรและความมั่นใจของผู้บริโภค นอกจากนี้ยังมีผลพลอยได้จากการทำนาแบบอินทรีย์คือ สิ่งมีชีวิตจำพวกปูนา ปลาที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้สูงถึงปีละ 30,000 บาท แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบอินทรีย์ยังไม่มิตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน ส่วนใหญ่จะสีและบรรจุถุงนำไปจำหน่ายในงานประชุมเครือข่าย หรืองานประชุมที่ได้เชิญให้เข้าร่วม ไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ครั้งละมากๆ ดังนั้นการหาช่องทางตลาดให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์จึงมีความสำคัญ การรับประกันเรื่องราคา มีตลาดรองรับที่แน่นอน จะช่วยให้ผู้ผลิตข้าวแบบอินทรีย์มีความหวังและกำลังใจในการผลิตเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังจะเป็นการกระตุ้นให้การผลิตข้าวแบบอินทรีย์แพร่ขยายเพิ่มมากขึ้นได้

2. ผลกระทบเชิงสังคม ประกอบด้วย 1) เกิดสังคมผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในเขตสายน้ำแร่แจ้ซ้อนเพิ่มขึ้น หรือขยายเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตในเขตสายน้ำแร่เพิ่มขึ้น ภายใต้การหนุนเสริมของสำนักงานเกษตรอำเภอแจ้ซ้อน ถึงแม้ว่าการเกษตรแบบเคมีอาจสร้างรายได้ที่รวดเร็วแต่กับพบว่า การผลิตข้าวแบบอินทรีย์จำนวนปูในนาเพิ่มขึ้น และสามารถเก็บขายได้ปีละ 30,000 บาท โดยขายให้กับเกษตรกรในตำบลแจ้ห่ม ซึ่งผลิตน้ำปูมากที่สุดในจังหวัดลำปาง และเป็นสินค้าประจำท้องถิ่นในราคา 60 บาท/กิโลกรัม 2) เกษตรกรและชุมชนจำนวน 25 ราย ได้รับความรู้เพิ่มเติมในการเรียนรู้และปฏิบัติการผลิตสารชีวภัณฑ์ใช้เองได้ในกลุ่ม และยังขยายผลด้านการผลิตปุ๋ยหมักแบบเติมอากาศสู่พื้นที่อื่นๆ 3) เกิดเกษตรกรต้นแบบในการเป็นตัวอย่างและขยายผลเกษตรอัจฉริยะสู่เกษตรกรข้างเคียง จำนวน 25 ราย ภายใต้การหนุนเสริมของสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองปาน และองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน 4) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดทำ Content สำคัญในตลาดดิจิทัล ทำให้พบจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของกลุ่ม และการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ที่จะดำเนินการต่อไป และ 5) เกิดพันธมิตรเครือข่ายในการขับเคลื่อนกิจกรรมเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นคืออุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ชุมชนบ้านแม่แจ่ม ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง ซึ่งเป็นชุมชนโอท็อปนำวิถีในการร่วมสนับสนุนกิจกรรม “การท่องเที่ยววิถีอินทรีย์ Organic Tourism” ที่มีกวีชากรและปราชญ์ชุมชนเข้าร่วมสานพลังความรู้ เช่น “วิถีอินทรีย์กับชีวิตที่สมดุล” โดยประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นิเวศป่า รักษาสมดุลชีวิต” โดยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยตัวแทนจากบ้านแม่แจ่มและบ้านป่าเหมี้ยง “การท่องเที่ยววิถีอินทรีย์” โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์จากเวทีเสวนาได้สร้างเสริมพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้กับชุมชนที่มีประเพณี

วัฒนธรรมร่วมกันมาอย่างยาวนานที่คนรุ่นหลังจะต้องอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป พร้อมการผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ให้ผู้คนได้เรียนรู้ความสำคัญของธรรมชาติ ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่เบียดเบียนกันและกัน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษากระบวนการเสริมสร้างพลังแห่งการเรียนรู้ ความเชื่อมโยงตลอดโซ่อุปทานในการพัฒนาข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนสู่ข้าวอัตลักษณ์ลำปาง โดยเน้นการเสริมสร้างพลังแห่งการเรียนรู้กับภาคีเครือข่าย ได้แก่ 1) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์จังหวัดลำปาง 2) สำนักงานพาณิชย์จังหวัดลำปาง 3) สหกรณ์การเกษตรห้างฉัตร 4) สำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง และ 5) องค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน โดยใช้กระบวนการเป็นการสร้างความตระหนัก (Awareness) สร้างการมีส่วนร่วม (Participation) และความมุ่งมั่น (Commitment) ของทีมคณะกรรมการขับเคลื่อน โดยอาศัยการจัดการความรู้และเสริมสร้างพลังการเรียนรู้ ซึ่งเป็นไปตามหลักการของ The Knowledge Management Institute Foundation (2019) ดังนี้

ขั้นตอนแรก เน้นการทำความเข้าใจกับประชากรเป้าหมาย ประชากรเป้าหมายคือ ผู้สมัครเข้าร่วมโครงการของจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นความร่วมมือกับสำนักงานพาณิชย์จังหวัด ภายใต้การบริหารความรู้ร่วมกัน เรื่อง “การพัฒนาโซ่อุปทานข้าวเพื่อตอบสนองการตลาดยุคดิจิทัล” ของ Damrongwattanakool et al. (2018) ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์จังหวัดลำปาง โดยร่วมกันสะท้อนสภาพปัญหา ความต้องการของกลุ่มและนำไปผนวกกับกระบวนการขับเคลื่อนร่วมกับภาคีเครือข่าย เรียกว่าเป็น Executive Overview Session หรือเน้นการนำเสนอภาพใหญ่

ให้กลุ่มเกษตรกรและภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนร่วมกัน มีรูปธรรมเพื่อให้เห็นพลังของการนำการจัดการความรู้เข้ามาใช้ในการขับเคลื่อน ทำให้กลุ่มเกษตรกรและภาคีเครือข่ายเห็นความสำคัญของประเด็นศึกษา เช่น การมีองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรที่ปลูกข้าวอินทรีย์มีรายได้สูงกว่าการใช้สารเคมี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Ketpirune (2012) หรือ National Science and Technology Development Agency (2017) ก็สะท้อนว่าการผลิตข้าวอินทรีย์ต้นทุนต่ำ โดยอาศัยเทคโนโลยีที่เหมาะสมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ทำให้มีรายได้สูงกว่าการใช้สารเคมี ขณะเดียวกันยังเน้นการทำงานสอดคล้องกับพันธกิจ (Mission) ของภาคีเครือข่าย ทั้งสำนักงานพาณิชย์จังหวัดลำปาง สหกรณ์การเกษตรห้วยฝักร สำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง และองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ จังหวัดลำปาง เป็นกลุ่มที่มีความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์ของพื้นที่ และสามารถผลักดันเป็นข้าวอัตลักษณ์ของลำปางได้ ทางทีมภาคีเครือข่ายจึงร่วมกันเลือกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลแจ้ซ้อนมาเน้นการพัฒนาเป็นข้าวอัตลักษณ์ลำปาง และเกิดความตระหนักว่าเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ภาคีเครือข่ายและเกษตรกรต้องร่วมรับผิดชอบ โดยร่วมเป็นกลไกของการพัฒนา อีกทั้งชี้ให้เห็นว่าพลังภาคีเครือข่ายมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จนี้และสะท้อนว่าความรู้จะสำคัญต่อพันธกิจหรือวิสัยทัศน์ของแต่ละองค์กร ซึ่งความรู้ที่สำคัญสะท้อนในรูปของบันทึกข้อตกลงความร่วมมือสนับสนุนโครงการขับเคลื่อนห่วงโซ่อุปทานข้าวคุณภาพ ระหว่างสำนักงานพาณิชย์จังหวัดลำปาง สำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวลำปาง สหกรณ์การเกษตรห้วยฝักร องค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผลจากการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือพร้อมปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดความเชื่อมโยงของการทำงานร่วมกัน การจัดลำดับความสำคัญและวางแผนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

อินทรีย์ และภาคีเครือข่ายว่าจะจัดการหรือเลือกทำหรือขับเคลื่อนร่วมกัน ข้อตกลงร่วมมือสนับสนุน เช่น สหกรณ์การเกษตรห้วยฝักร ร่วมมือกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง สนับสนุนการตลาด โดยการรับซื้อข้าวถึงแหล่งผลิตจากเกษตรกรเป้าหมาย และสนับสนุนงบประมาณสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลแจ้ซ้อน ในการนำเสนอ The Signature Rice of Lamphang ที่เน้นพิธีกรรมเพื่อสืบทอดแก่เยาวชน ตำบลแจ้ซ้อน มีการแข่งขันเกี่ยวข้าว ปลูกข้าวนาโยน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน ส่วนภาคีเครือข่ายอื่นๆ เน้นความร่วมมือในการสนับสนุนทีมงาน เพื่อเรียนรู้การตลาดออนไลน์และมีผลิตภัณฑ์นำเสนอขายในระบบออนไลน์ผ่านเรื่องเล่าของผลิตภัณฑ์โดยเน้นการทำสื่อ Content สินค้า คุณค่าข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อน โดยมี Page กลาง ดังนั้นในการจัดการความรู้ในขั้นตอนนี้ได้อาศัยเครื่องมือคือ การจัดให้มีชุมชนนักปฏิบัติ หรือ CoP ทำให้เห็นภาพผู้ที่จะมีส่วนร่วมใน CoP นั้นๆ และเน้นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ในที่นี้คือ ชุมชนที่รวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ และพลังภาคีเครือข่ายที่มีความรู้ความสนใจในเรื่องเดียวกัน มีพันธกิจขององค์กรในเรื่องที่ใกล้เคียงกันมาร่วมแลกเปลี่ยน แบ่งปันเรียนรู้ในกิจกรรมที่ร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อไปทดลองใช้แล้วนำผลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม และเครือข่ายอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลให้ความรู้นั้นๆ ถูกยกระดับขึ้นเรื่อยๆ ผ่านการปฏิบัติ ประยุกต์ และปรับใช้ตามแต่สภาพแวดล้อมของกลุ่ม จนปัจจุบันกลายเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ McDermott & Archibald (2010)

โดยลักษณะการรวมตัวของชุมชน นักปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย ยังเน้นการร่วมกันอย่างสมัครใจ เชื่อมโยงกันโดยกิจกรรมทางสังคมที่มีการกำหนดบทบาทของกลุ่มที่ชัดเจน และบทบาทของการส่งเสริมจากภาคีเครือข่ายเพื่อให้การทำงานยั่งยืนในระดับหนึ่ง ผลการศึกษาครั้งนี้ที่สะท้อนในรูปของบันทึกข้อตกลงความร่วมมือสนับสนุนของภาคีเครือข่าย

จึงเป็นความร่วมมือหรือความเข้าใจระหว่างหน่วยงานร่วมกัน และเกิดกลไกสำคัญทำให้การทำงานยั่งยืนในระดับหนึ่ง การเกิดของชุมชนนักปฏิบัติทั้งเกษตรกรเป้าหมาย และภาคีเครือข่าย มีลักษณะการทำงานคล้ายทีมเครือข่ายผสมผสานกัน เน้นการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน ซึ่งขั้นตอนแรกนี้เป็นการทำความเข้าใจในระดับผู้บริหาร/ภาคีเครือข่าย และกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย เป็นการสร้างความตระหนัก การมีส่วนร่วม สร้างความเป็นเจ้าของ (Ownership) และความมุ่งมั่น (Commitment) ในเรื่องการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) จากกลุ่มภาคีเครือข่ายและเกษตรกรเป้าหมาย หรือตามเอกสารข้อตกลงร่วมมือสนับสนุน โดยเน้นกลุ่มเกษตรกร ผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ตำบลแจ้ซ้อน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน สถานที่ท่องเที่ยวที่เน้นน้ำพุร้อนและต้นทางของคุณค่าของสายน้ำแร่แจ้ซ้อนที่สำคัญของจังหวัดลำปาง ภายใต้การร่วมกันนำเสนอ Story ผลลัพธ์ของกลุ่มคือ “ข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนปลูกในบริเวณที่มีแม่น้ำมอญไหลผ่าน โดยมีต้นกำเนิดจากขุนเขาแม่มอญไหลผ่านอุทยานน้ำพุร้อนแจ้ซ้อนในพื้นที่กว่า 3 ไร่ รวมเป็นสายน้ำแร่สู่แม่น้ำมอญหล่อเลี้ยงต้นข้าวของชุมชนที่ดูแลกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนด้วยความใส่ใจ” ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงถือเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการ Implement KM ให้ประสบความสำเร็จซึ่งสอดคล้องตามหลักการและขั้นตอนของ The Knowledge Management Institute Foundation (2019)

ขั้นตอนที่สอง มุ่งเน้น “การพัฒนา Knowledge Facilitator” การพัฒนา Knowledge Facilitator หรือที่ The Knowledge Management Institute Foundation (2019) เรียกว่า Workshop โดยทีมวิจัยทำหน้าที่ “อำนวยความสะดวกแลกเปลี่ยนเรียนรู้” ให้เกิดขึ้นภายในองค์กรกับภาคีเครือข่าย โดยทีมวิจัยสร้าง “การอำนวยความสะดวกแลกเปลี่ยนเรียนรู้” ให้ครอบคลุมทุกกิจกรรมของการขับเคลื่อน ภายใต้การใช้เทคนิคมนุษย์สัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ระหว่างกัน และการอำนวยความสะดวก “วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้” ขึ้นมาภายในองค์กร โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบ Action Learning คือ เรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรม ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปฏิบัติการ จำนวน 3 หลักสูตร ได้แก่ 1) Train to the Trainer เพื่อพัฒนาและเตรียมความพร้อมในการอบรมผู้ประกอบการค้าข้าวที่ตอบสนองความต้องการของตลาดยุคดิจิทัล สำหรับอาจารย์และทีมวิจัย 2) การพัฒนาเกษตรกรสู่ชาวอินทรีย์จังหวัดลำปาง 3) การพัฒนาผู้ประกอบการค้าข้าวยุคดิจิทัล ขณะเดียวกันยังเน้นการลงพื้นที่หารือกับเครือข่ายการทำงานและเกษตรกรเป้าหมาย พร้อมสำรวจเส้นทางสายน้ำแร่แจ้ซ้อน การเชื่อมโยงช่องทางการตลาดกับกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และการเรียนรู้นอกพื้นที่ เช่น สามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ตำบลหาดกรวด และเทศบาลหาดกรวด จังหวัดอุดรธานี เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ณ ช่วงผลงา กิจกรรมการนำข้าวมาเชื่อมโยงกับวิถีธรรมชุมชนของกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย ปฏิบัติการทำสารชีวภัณฑ์ตลอดจนกระบวนการพัฒนาเกษตรกร คือ ต้นน้ำ กลางน้ำ คือ การเชื่อมโยงสู่การพัฒนาโรงสี และพัฒนาผู้ประกอบการค้าข้าว เพื่อสะท้อนความต้องการของลูกค้าและผู้ผลิตให้ตรงกัน เป็นต้น

2. การสะท้อนการเรียนรู้ร่วมกัน (Reflection) มีการบันทึกจัดเก็บความรู้ในรูปของเทคโนโลยีดิจิทัลจึงเป็นการพัฒนาผู้ที่เป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นบทบาทของการอำนวยความสะดวกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในฐานะเป็นผู้เสริมพลังเรียนรู้ คือ เน้นการทำหน้าที่เป็นผู้ “เติมพลัง” (Catalyst) เป็นผู้ “ประสานเชื่อมโยง” (Coordinator) และเป็น “นักขายภาพอนาคต” (Merchant of Foresight) เพื่อให้เกิดเป้าหมายการเสริมพลังความรู้และพัฒนากลไกการขับเคลื่อนร่วมกัน

ขั้นตอนที่สาม เส้นทางการทำงาน หรือ Roadmap เมื่อทีมภาคีเครือข่ายจากทีมผู้บริหารของแต่ละภาคีเครือข่ายลงนามในเอกสารความร่วมมือ มีความพร้อม ทีมวิจัยมีเส้นทางการทำงาน หรือ Roadmap (จากขั้นตอนแรก) แล้วแสวงหาคนเชี่ยวชาญ คนทำงาน หรือผู้ที่มีประสบการณ์ด้านนั้นๆ เช่น ครู ต้นแบบจากกลุ่มเกษตรกรจากชุมชนต้นแบบ เช่น วิชากิจชุมชนบ้านหาดกรวด ชุมชนต้นแบบผู้ผลิตข้าวเพื่อส่งออกของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหาดกรวด จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีศักยภาพพร้อมในการเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดความรู้ ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม รวมถึงยังเป็นต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในการผลิตข้าวสู่มาตรฐานส่งออก ภายใต้การส่งเสริมจากเทศบาลตำบลหาดกรวด ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และผลที่เชื่อมโยงการทำงานร่วมกันทำให้เกิดชุมชนนักปฏิบัติขึ้น (Community of Practice) จากการตั้งกลุ่มสื่อสารกันทางไลน์ซึ่งก็คือ พื้นที่ที่กลุ่มเกษตรกร ผู้ประกอบการและทีมงานมารวมตัวกัน พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน

ขณะเดียวกันการจัดการความรู้ และเสริมสร้างพลังแห่งการเรียนรู้ในการเป็นผู้ผลิตข้าวที่มีมาตรฐาน และสร้างผู้ประกอบการค้าข้าวรายใหม่ให้กับชุมชนที่ตอบสนองความต้องการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ยังสอดคล้องกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนา ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงอธิบาย กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงโดยสรุปการเชื่อมโยงเชิงสาเหตุหรือความคิดริเริ่ม เช่น ผลลัพธ์ระยะสั้น กลาง และระยะยาว การเปลี่ยนแปลงที่ระบุจะถูกวางแผน เป็น “เส้นทางผลลัพธ์ หรือ Outcomes Pathway” แสดงผลแต่ละรายการในความสัมพันธ์เชิงตรรกะหรือปัจจัยเชิงสาเหตุเช่นเดียวกับการไหลตามลำดับเหตุการณ์ การเชื่อมโยงระหว่างผลลัพธ์นั้นถูกอธิบายโดย “เหตุผล” หรือการอธิบายว่าเพราะเหตุใดผลลัพธ์หนึ่งจึงคิดว่าเป็นข้อกำหนดเบื้องต้นสำหรับสิ่งอื่น โดยนวัตกรรมของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่

1) การสร้างความแตกต่างระหว่างผลลัพธ์ที่ต้องการ และที่เกิดขึ้นจริงและ 2) การกำหนดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำงานร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนและประเมินร่วมกันซึ่งเป็นไปตามหลักการของ Clark & Taplin (2012)

สรุปผล

กระบวนการพัฒนาข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนสู่ข้าวอัตลักษณ์ลำปางได้ใช้กระบวนการจัดการความรู้ และเสริมสร้างพลังการเรียนรู้ในการเป็นผู้ผลิตข้าวที่มีมาตรฐาน และสร้างผู้ประกอบการค้าข้าวรายใหม่ให้กับชุมชนในตลาดดิจิทัล รวมถึงใช้กระบวนการบูรณาการตลอดโซ่อุปทานการผลิตข้าวคุณภาพได้เครือข่ายผู้ผลิตข้าวคุณภาพในอำเภอต่างๆ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาลักษณะเด่น สินค้าข้าวอัตลักษณ์ลำปาง จนเกิดเป็นข้าวสายน้ำแร่แจ้ซ้อนหนึ่งเดียวในประเทศที่มีตลาดรับซื้อที่แน่นอน บรรจุกัญท์ถูกยกระดับให้มีมาตรฐานสากล และใช้การสื่อสารสินค้าข้าวในตลาดดิจิทัล

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านภาคีเครือข่ายที่ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ และการขับเคลื่อนกลุ่มเกษตรกรด้วยการประสานงานเสริมพลังของภาคีเครือข่าย นำไปสู่การยกระดับกลุ่มเกษตรกรในการผลิตข้าวสู่มาตรฐาน และการตลาดออนไลน์ที่ตอบโจทย์ผู้ประกอบการยุคดิจิทัลได้ ดังนั้น การขับเคลื่อนโซ่อุปทานข้าว จะต้องอาศัยการประสานงานเสริมพลัง และกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดการส่งเสริมด้านการตลาด ที่เชื่อมโยงกับการดึงพลังเยาวชนมามีบทบาทในการร่วมพัฒนาการตลาดยุคดิจิทัลของกลุ่ม แต่ขณะเดียวกันก็ค้นพบจุดเด่นบางพื้นที่อาศัยการขับเคลื่อนการตลาดดิจิทัลของกลุ่มเกษตรกรจากเยาวชน ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควร 1) ศึกษาและพัฒนา กลุ่มเกษตรกรเยาวชนให้มีบทบาทส่งเสริมผู้ประกอบการค้าข้าวการตลาดยุคดิจิทัลในพื้นที่อื่นๆ 2) ควรเน้นการเจาะลึกกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา แล้วเชื่อมโยงสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม เช่น การเชื่อมโยงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ คุณค่าทางโภชนาการของข้าวสายน้ำแร่สู่นวัตกรรม การแปรรูปด้านวิทยาศาสตร์การอาหารเพื่อเพิ่มมูลค่า

หรือการยกระดับสินค้าข้าวสายน้ำแร่สู่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จังหวัดลำปาง เพื่อสร้างอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น และเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของชุมชน เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) สัญญาทุน สวก. เลขที่ 06/2563

References

- Brest, P. (2010). *The Power of Theories of Change*. Retrieved April 26, 2019, from <http://sc4ccm.jsi.com/wp-content/uploads/2016/07/The-Power-Of-Theories-Of-Change.pdf>
- Chantharat, M. & Maikaensarn, V. (2019). Upstream Supply Chain Analysis of Sangyod Muang Phatthalung Rice Using Scor Model. *Panyapiwat Journal*, 11(1), 127-136. [in Thai]
- Clark, H. & Taplin, D. (2012). *Theory of Change Basics: A Primer on Theory of Change*. New York: Acknowledge.
- Damrongwattanakool, N., Thonglard, P., Janasak, S., Tikapanya, T., Chompoo, M., & Mesumree, J. (2018). *Guidelines for Promoting Rice Exports in the Northern Region 1* (Research Report). Lampang: Lampang Province Commercial. [in Thai]
- Kaoded. (2019). *Chae Son National Park, Lampang Ranked in the Top Ten of the National Parks with the Most Tourists*. Retrieved January 4, 2019, from <https://today.line.me/th/article/%94-nYYJg> [in Thai]
- Ketpirune, O. (2012). Persuasion in Planting Organic Rice with Research. *Journal of Community Development Research*, 5(1), 117-119.
- Lampang Provincial Commercial Office. (2014). *Mission*. Retrieved April 6, 2020, from <http://www.aecthaibiz.com/province/main.html?pv=52> [in Thai]
- McDermott, R. & Archibald, D. (2010). Harnessing Your Staf's Informal Networks. *Harvard Business Review*, 88(3), 82-89.
- National Science and Technology Development Agency (NSTDA). (2017). *Guidelines for Knowledge Management that Meet International Standards*. Retrieved August 7, 2020, from <https://nstda.or.th/th/nstda-knowledge/knowledge-management/12623-km-talk> [in Thai]
- Office of the Public Sector Development Commission and the National Productivity Institute. (2004). *Knowledge Management from Theory to Practice*. Bangkok: SE-ED Publishing Co., Ltd.
- Royal Thai Government. (2018). *20 Year National Strategy*. Retrieved November 10, 2018, from <http://www.thaigov.go.th/ebook/contents/detail/72#book/> [in Thai]

The Knowledge Management Institute Foundation. (2019). *Summary of Important Steps to Implement KM in Your Organization*. Retrieved September 27, 2020, from <https://kmi.or.th/kmknowledge/> [in Thai]

Name and Surname: Nanthina Damrongwattanakool

Highest Education: Doctor of Science (Food Science and Technology), Chiang Mai University

Affiliation: Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: Local Food Product Development

Name and Surname: Pornchanok Thonglard

Highest Education: Doctor of Philosophy (Business Administration), Ramkhamhaeng University

Affiliation: Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: Accounting and Management

Name and Surname: Siraya Janasak

Highest Education: Doctor of Philosophy in Business Administration, Institute of International Studies, Ramkhamhaeng University

Affiliation: Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: Business Administration

Name and Surname: Jumnian Meesumlee

Highest Education: Doctor of Philosophy in Agronomy, Chiangmai university

Affiliation: Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: Agricultural Technology

Name and Surname: Piyaat Tongtane

Highest Education: Master's degree Agriculture Extension,
Maejo University

Affiliation: Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: Agriculture Extension

Name and Surname: Jakchaiwat Kaweewong

Highest Education: Doctorate degree (Ph.D.), Kasetsart University

Affiliation: Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: Soil Science, Fertilizer management and
Soil management for food safety

Name and Surname: Kannika Saithep

Highest Education: Doctor of Business Administration,
Naresuan University

Affiliation: Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: International Business

Name and Surname: Kanjana Ruttanateerawichien

Highest Education: Master of Science (Internet and Information
Technology), Naresuan University

Affiliation: Lampang Rajabhat University

Field of Expertise: E-commerce and Digital Marketing